

SỰ RA ĐỜI CHI BỘ CỘNG SẢN ĐẦU TIÊN Ở NINH BÌNH

ĐINH TRẦN CHUNG*

Tỉnh Ninh Bình nằm ở cực Nam đồng bằng Bắc Bộ, nơi tiếp giáp giữa Bắc Bộ với Trung Bộ. Phía Đông Bắc giáp tỉnh Nam Định và Hà Nam, có dòng sông Đáy là địa giới. Phía Tây Nam giáp tỉnh Thanh Hoá có dãy núi Tam Điệp, chạy theo hướng Tây Bắc-Đông Nam là địa giới. Phía Tây Bắc giáp tỉnh Hoà Bình. Phía Đông Nam giáp vịnh Bắc Bộ. Ninh Bình còn là nơi tiếp điểm của mối giao lưu văn hoá giữa lưu vực sông Hồng với lưu vực sông Mã.

Trải qua hàng ngàn năm lịch sử đã hun đúc cho nhân dân Ninh Bình tinh thần yêu quê hương, đất nước, tinh thần đoàn kết và lòng nhân ái cao cả. Cùng với truyền thống cần cù, sáng tạo trong lao động là truyền thống kiên cường bất khuất trong sự nghiệp đấu tranh chống xâm lược, bảo vệ và xây dựng đất nước.

Truyền thống ấy là di sản tinh thần vô giá của nhân dân Ninh Bình, được phát huy từ đời này qua đời khác và càng được phát huy mạnh mẽ trong quá trình đấu tranh cách mạng từ khi có ĐCS Việt Nam lãnh đạo.

Sau khi đánh chiếm Hải Phòng, Hà Nội, thực dân Pháp mở rộng chiếm đóng các tỉnh đồng bằng Bắc Bộ. Ngày 5-12-1873, quân Pháp đổ bộ lên tỉnh lỵ Ninh Bình, Phát Diệm, Nho Quan và một số vị trí quan trọng khác. Với tinh thần yêu nước nồng nàn, nhân dân nhiều nơi trong tỉnh đã đứng lên đánh giặc, bảo vệ quê hương, buộc chúng phải rút lui. Mười năm sau, ngày 22-10-1883, thực dân Pháp đánh chiếm Ninh Bình lần thứ hai, nhanh chóng chiếm

tỉnh lỵ và các phủ huyện và thiết lập bộ máy cai trị để thực hiện công cuộc khai thác, bóc lột thuộc địa.

Dưới ách thống trị của thực dân và phong kiến, đời sống nhân dân Ninh Bình ngày càng cực khổ. Sự phân hóa xã hội ngày càng diễn ra sâu sắc. Với truyền thống yêu nước và ý chí đấu tranh kiên cường, nhân dân Ninh Bình liên tiếp đứng lên đấu tranh. Đó chính là yếu tố hết sức quan trọng để nhân dân Ninh Bình nhanh chóng tiếp thu tư tưởng yêu nước.

Một số quần chúng yêu nước đã sớm tiếp nhận được sách báo, tài liệu cách mạng, tiếp thu chủ nghĩa Mác - Lênin và đường lối cách mạng của lãnh tụ Nguyễn Ái Quốc.

Tháng 6-1927, đồng chí Nguyễn Văn Hoan¹, sau khi kết thúc khóa huấn luyện ở Quảng Châu về nước được Kỳ bộ Bắc Kỳ cử về Ninh Bình gây cơ sở cách mạng. Được đồng chí Vũ Ngọc Toàn² giới thiệu, đồng chí Nguyễn Văn Hoan đã đến xã Lũ Phong, tổng Quỳnh Lưu (nay là thôn Lũ Phong, xã Quỳnh Lưu), huyện Nho Quan để tuyên truyền, vận động nhà nho yêu nước Lương Văn Thăng gia nhập tổ chức cách mạng. Tháng 9-1929, đồng chí Nguyễn Văn Hoan thành lập Chi bộ Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên đầu tiên ở Ninh Bình tại Lũ Phong (Nho Quan). Đồng chí Lương Văn Thăng được cử làm Bí thư.

Sau khi được thành lập, Chi bộ Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên Lũ Phong đã tuyên truyền giác ngộ cách mạng, gây cơ sở phát triển nhiều hội viên, thành lập một số chi bộ khác trong tỉnh.

Chi bộ Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên thôn Lũ Phong (Quỳnh Lưu) thành lập là sự kiện chính trị

* Ban Tuyên giáo Tỉnh ủy Ninh Bình

quan trọng đánh dấu bước ngoặt của phong trào đấu tranh cách mạng ở Ninh Bình, chứng minh rằng chủ nghĩa Mác - Lênin và đường lối cách mạng đã được truyền bá vào Ninh Bình. Từ đây phong trào yêu nước của nhân dân trong tỉnh có hướng đi mới, theo con đường đấu tranh của giai cấp công nhân Việt Nam.

Nhờ ảnh hưởng của phong trào cách mạng ở Quỳnh Lưu và ở thành phố Nam Định, một số thanh niên yêu nước ở huyện Yên Mô được giác ngộ. Tháng 10-1927, Chi bộ Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên ở Côi Trì (xã Yên Mỹ, huyện Yên Mô) được thành lập do đồng chí Tạ Uyên làm Bí thư. Sau khi thành lập, Chi bộ đã dựa vào vùng núi xã Ninh Hải (thuộc huyện Hoa Lư ngày nay) làm cơ sở để hội họp, in truyền đơn. Tiếp đó là Chi bộ Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên Trường Yên, huyện Gia Viễn (nay thuộc huyện Hoa Lư) được thành lập do đồng chí Nguyễn Văn Hoan và Lương Văn Thăng tổ chức.

Sau khi thành lập, các chi bộ đã đề ra chương trình và tổ chức hoạt động, tích cực tuyên truyền giác ngộ gây cơ sở, tổ chức đoàn thể cách mạng. Chỉ sau một thời gian ngắn (từ cuối tháng 9 đến tháng 12-1927) các chi bộ đã xây dựng được nhiều tổ chức quần chúng cách mạng ở 30 làng thuộc các huyện Nho Quan, Gia Viễn, Gia Khánh và Yên Mô. Các đoàn thể quần chúng cách mạng đã có hơn 80 hội viên sinh hoạt, học tập và hoạt động trong các tổ chức như Xích tồ, Thanh niên Cộng sản đoàn, Nông hội đỏ, Hội canh nông, Hội cây, Tổ đọc sách báo...

Từ đây phong trào cách mạng phát triển mạnh mẽ. Để đáp ứng yêu cầu của phong trào, tháng 5-1929, Kỳ bộ Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên Bắc Kỳ cử đồng chí Nguyễn Văn Phúc - cán bộ Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên Nam Định về tăng cường cho phong trào cách mạng ở Ninh Bình.

Trong các năm 1927-1929, cuốn sách *Đường cách mệnh*, báo *Thanh niên* của Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên và các sách *Xã hội tiến hoá sử*, *Phê phán chủ nghĩa tam dân*, cùng nhiều báo chí tiền bộ được bí

mật lưu hành ở Ninh Bình. Dựa vào các sách báo này, các chi bộ Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên đã đẩy mạnh công tác học tập cho hội viên, tuyên truyền giác ngộ quần chúng. Đặc biệt, báo *Thanh niên* được chuyển đến các chi bộ, giúp việc hướng dẫn học tập lý luận cách mạng, phương pháp vận động quần chúng và tuyên truyền trong nhân dân.

Đến giữa năm 1929, phong trào cách mạng trong tỉnh đã phát triển. Nhiều nơi trong các huyện Nho Quan, Gia Viễn, Yên Mô, đã xây dựng được nhiều cơ sở cách mạng, kết nạp thêm một số quần chúng vào Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên và các đoàn thể cách mạng.

Sau khi thành lập, Đông Dương Cộng sản Đảng phái cán bộ về các tỉnh xúc tiến việc tuyên truyền phổ biến Tuyên ngôn, Chính cương, Điều lệ của Đông Dương Cộng sản Đảng. Do vậy, các chi bộ Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên Ninh Bình sớm được học tập chính cương, điều lệ và chuyển thành chi bộ Đảng trên cơ sở lựa chọn những hội viên tiên tiến của các chi bộ Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên. Số còn lại vẫn tiếp tục sinh hoạt trong tổ chức cũ để khi có điều kiện sẽ kết nạp vào Đảng.

Ngày 24-6-1929, chi bộ Đông Dương Cộng sản Đảng đầu tiên ở Ninh Bình được thành lập tại Lũ Phong (huyện Nho Quan) gồm 8 đảng viên, đồng chí Lương Văn Thăng được cử làm Bí thư. Tiếp sau đó, chi bộ Côi Trì (huyện Yên Mô) được thành lập gồm 8 đảng viên, đồng chí Tạ Uyên được cử làm Bí thư và chi bộ Trường Yên (huyện Gia Viễn, nay thuộc huyện Hoa Lư) được thành lập gồm 3 đảng viên³.

Sau khi thành lập, các chi bộ Đông Dương Cộng sản Đảng đẩy mạnh công tác tuyên truyền, giới thiệu Tuyên ngôn, Chính cương của Đảng. Tháng 10-1929, Tỉnh uỷ Đông Dương Cộng sản Đảng lâm thời Ninh Bình được thành lập gồm 3 đồng chí: Nguyễn Văn Hoan là Bí thư, Nguyễn Văn Phúc và Trần Quang Tạng là uỷ viên. Từ đây các chi bộ, các đoàn thể trong tỉnh hoạt động dưới sự lãnh đạo trực tiếp của Tỉnh uỷ.

Tỉnh uỷ Đông Dương Cộng sản Đảng Ninh Bình được thành lập là sự mở đầu cho việc chuyển hướng phong trào đấu tranh của nhân dân trong tỉnh sang giai đoạn mới - giai đoạn có tổ chức Đảng của giai cấp công nhân lãnh đạo, là bước ngoặt lịch sử trọng đại mang ý nghĩa chính trị, xã hội sâu sắc trong cuộc đấu tranh cách mạng, là kết quả hoạt động của các chi bộ Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên đã chuẩn bị đầy đủ điều kiện để thành lập các tổ chức Đảng của giai cấp công nhân ở Ninh Bình.

Sau khi thành lập, Tỉnh uỷ phân công các uỷ viên phụ trách cơ sở và đề ra phương hướng hoạt động của Đảng bộ là tập trung tuyên truyền giác ngộ cách mạng trong quần chúng, bồi dưỡng quần chúng ưu tú kết nạp vào Đảng, xây dựng cơ sở cách mạng, đặc biệt khẩn trương xây dựng cơ sở Đảng ở mỏ than Đầm Đùn (huyện Nho Quan).

Tỉnh uỷ chủ trương đưa báo Đảng về cơ sở để tuyên truyền, học tập, tổ chức tuyên truyền mạnh mẽ nhân ngày chống đế quốc chiến tranh (1-8) và kỷ niệm lần thứ 12 Cách mạng tháng Mười Nga. Tỉnh uỷ quyết định ra tờ báo của Đảng bộ, với tên gọi là báo *Dân cày* để làm tài liệu tuyên truyền.

Các chi bộ Đông Dương Cộng sản Đảng đã tổ chức tuyên truyền kỷ niệm ngày chống đế quốc chiến tranh (1-8) nhằm lên án tội ác của chủ nghĩa đế quốc, kêu gọi nhân dân không cho chồng, con đi lính đánh thuê cho thực dân Pháp,... được nhân dân hưởng ứng nhiệt liệt.

Ngày 1-11-1929, báo *Dân cày* số đầu được phát hành⁴ với nội dung tố cáo sự bóc lột dã man của thực dân Pháp, kêu gọi nhân dân đoàn kết đấu tranh chống đế quốc cướp nước và đánh đổ bọn tay sai.

Kỷ niệm lần thứ 12 Cách mạng tháng Mười Nga thành công (7-11-1929), các chi bộ tổ chức cắm cờ búa liềm, rải truyền đơn, dán áp phích ở các nơi tập trung đông người qua lại. Đêm ngày 6 rạng ngày 7-11-1929, cờ đỏ búa liềm mang dòng chữ "Xô-Nga vạn tuế", "Ủng hộ Xô - Nga", "Đông Dương cộng sản Đảng" được cắm trên đỉnh núi Non Nước⁵. Đêm 7-11-1929, cờ

Đảng, khẩu hiệu, áp phích, truyền đơn xuất hiện ở chợ Rồng, các phố trong thị xã, các huyện lỵ Nho Quan, Gia Viễn, Yên Mô và ga Gènh, chợ Vĩnh Khương. Đợt hoạt động này còn là dịp tuyên truyền về sự ra đời của các tổ chức Đảng Cộng sản ở Ninh Bình.

Để khuếch trương thắng lợi, ngày 15-11-1929, Tỉnh uỷ cho phát hành tờ báo *Dân cày* số 2, giới thiệu sự kiện ngày 6 và 7-11-1929, tuyên truyền cách mạng, vạch tội ác của đế quốc phong kiến.

Trước sự phát triển mạnh mẽ của phong trào cách mạng, ngày 18-11-1929 đế quốc Pháp mở cuộc khủng bố lớn, cho lính và tay sai ở huyện, xã lùng sục những nơi tình nghi có tổ chức cộng sản và hoạt động cách mạng. Trong đợt khủng bố này, chúng đã bắt 24 đồng chí, trong đó có các đồng chí Nguyễn Văn Hoan, Tạ Uyên, Lương Văn Tuy, Đặng Văn Từ và các đảng viên, quần chúng cách mạng. Đồng chí Nguyễn Văn Hoan, Tạ Uyên, Lương Văn Tuy bị đày đi Côn Đảo⁶.

Tinh thần đấu tranh bất khuất của các đồng chí đảng viên và quần chúng cách mạng trước toà án quân thù là nguồn cổ vũ to lớn đối với phong trào, đối với cán bộ, đảng viên và quần chúng cách mạng. Tuy bị địch khủng bố dữ dội, phong trào cách mạng trong tỉnh vẫn được giữ vững. Các đồng chí còn lại, kể cả những người bị án quản thúc vẫn bí mật hoạt động gây cơ sở, chuẩn bị cho các đợt tuyên truyền, đấu tranh mới. Trong bối cảnh đó, đầu năm 1930, ĐCS Việt Nam được thành lập trên cơ sở hợp nhất các tổ chức cộng sản ở Việt Nam (tháng 10-1930 đổi tên là ĐCS Đông Dương). Sự kiện thành lập Đảng cùng với cao trào cách mạng 1930-1931 mà đỉnh cao là Xôviết Nghệ - Tĩnh đã có tác động hết sức to lớn đến phong trào cách mạng ở Ninh Bình.

Tháng 4-1930, không khuất phục trước kẻ thù sau vụ án "những người cộng sản ở Ninh Bình", các huyện Nho Quan, Gia Viễn, Hoa Lư phong trào đấu tranh chống sưu cao, thuế nặng, chống chiến tranh, phản đối bắt lính... tiếp tục diễn ra quyết liệt.

Đầu tháng 1-1931, đồng chí Nguyễn Doãn Chấp liên lạc với cơ sở cách mạng ở Cung Quế (huyện Gia

Viễn), xây dựng cơ sở Đảng ở thôn Cung Quế, Thấu Thiện (huyện Gia Viễn), sau đó xây dựng cơ sở Đảng ở thôn Trung Trữ, Thanh Khê (huyện Hoa Lư). Tháng 1-1931, đồng chí Phạm Quang Thắm đã lựa chọn những hội viên Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên tiên tiến kết nạp vào Đảng, thành lập Chi bộ Đảng Cộng sản Đông Dương đầu tiên ở thôn Trung Trữ với 5 đảng viên, do đồng chí Phạm Quang Thắm làm Bí thư. Sau đó, đồng chí Thắm cùng các đồng chí trong chi bộ Trung Trữ tuyên truyền xây dựng cơ sở Đảng và thành lập chi bộ cộng sản thôn Thanh Khê (xã Ninh Hòa, huyện Hoa Lư), gồm 5 đảng viên, chỉ định đồng chí Phạm Văn Hồng làm Bí thư.

Tháng 4-1931, đồng chí Nguyễn Doãn Chấp tới tổng Vân Trình (nay thuộc huyện Nho Quan) bắt liên lạc với các đồng chí Tổng Tá, Đinh Tất Miễn, Chu Khắc Rê... cùng cố tổ chức, chuyển chi bộ Đông Dương Cộng sản Đảng ở đây thành chi bộ Đảng Cộng sản Đông Dương và bàn biện pháp tuyên truyền kỷ niệm ngày Quốc tế lao động (1-5-1931), tổ chức cuộc mít tinh tại Thung Thong (thôn Hữu Thường, nay là Thượng Hòa, Nho Quan) kỷ niệm ngày Quốc tế lao động có trên 100 người dự. Tại cuộc mít tinh, đồng chí Đinh Tất Miễn trình bày tình hình trong nước và thế giới, tinh thần đấu tranh bất khuất của nhân dân Nghệ - Tĩnh, kêu gọi đấu tranh ủng hộ cao trào cách mạng năm 1930-1931. Ngày 1 và 2-5-1931, cờ búa liềm tung bay trên núi Đông Lâm, chùa Sơn Quyết, cây gạo Vũ Nhì, núi Đầu Voi, bến đò Đồng Đình... Trong thời gian này, đồng chí Nguyễn Doãn Chấp đã cùng cố và chuyển Chi bộ Quỳnh Lưu (huyện Nho Quan) thành Chi bộ Đảng Cộng sản Đông Dương, do đồng chí Lương Văn Thăng làm Bí thư.

Được Xứ ủy chỉ đạo, đầu tháng 6-1931, Hội nghị cán bộ liên huyện Nho Quan, Gia Viễn, Hoa Lư họp tại thôn Trung Trữ, thống nhất chủ trương lãnh đạo nhân dân đấu tranh hưởng ứng cao trào 1930-1931, ủng hộ cuộc đấu tranh của nhân dân Nghệ - Tĩnh và Tiền Hải (Thái Bình). Hội nghị đã đề ra biện pháp

vận động nhân dân đấu tranh từng bước từ thấp lên cao, từ đấu tranh đòi tăng công gặt lấy tiền nộp thuế đến đấu tranh đòi giảm thuế, khấu thuế đến vụ sau. Nhiều cuộc đấu tranh chống thuế trong 10 ngày cuối tháng 6-1931 đã giành được thắng lợi liên tiếp. Thắng lợi đó là do các chi bộ, đội ngũ đảng viên biết tổ chức chặt chẽ, mục đích và khẩu hiệu nêu ra phù hợp, đáp ứng yêu cầu thiết thực đòi hỏi cấp bách của đông đảo nhân dân. Sự chỉ đạo vừa mềm dẻo vừa cương quyết, kết hợp chặt chẽ giữa đấu tranh chính trị với đấu tranh đòi quyền lợi kinh tế trước mắt.

Qua 3/4 thế kỷ xây dựng và trưởng thành, phát huy truyền thống của quê hương anh hùng, từ 5 chi bộ với 20 đảng viên năm 1931, đến nay Đảng bộ Ninh Bình đã có 636 tổ chức cơ sở Đảng với hơn 48 ngàn đảng viên. Đảng bộ và nhân dân Ninh Bình luôn đoàn kết, khắc phục khó khăn, phấn đấu vươn lên giành được nhiều thành tựu quan trọng trên mọi lĩnh vực, diện mạo quê hương thay đổi, đời sống vật chất và tinh thần của nhân dân không ngừng được nâng cao; an ninh chính trị, trật tự an toàn xã hội được giữ vững.

Những thành tựu to lớn về kinh tế - xã hội đã đạt được là tiền đề để Đảng bộ và nhân dân Ninh Bình tiếp tục thực hiện thắng lợi sự nghiệp đổi mới vì mục tiêu dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh.

1. Đồng chí Nguyễn Văn Hoan, bí danh Kính Trắng, Giáo Nam, quê ở ngoại thành Nam Định
2. Đồng chí Vũ Ngọc Toàn, quê ở thành phố Nam Định
3. Chưa xác minh được đồng chí Bí thư chi bộ
4. Do các đồng chí Nguyễn Văn Hoan, Lương Văn Tuy biên tập, ấn loát, in tại nhà bà Đò Đình thôn Phúc Am, huyện Gia Khánh (nay thuộc thành phố Ninh Bình)
5. Các đồng chí Nguyễn Văn Hoan, Lương Văn Tuy là người cầm cờ trên đỉnh núi Non Nước
6. Đồng chí Nguyễn Văn Hoan bị kết án tù chung thân, đồng chí Tạ Uyên và Lương Văn Tuy bị kết án 15 năm tù khổ sai.